

Mišljenje Europskog odbora regija o temi „Ciljevi i alati za pametnu ruralnu Europu”

(2023/C 188/04)

Izvjestitelj: Radim SRŠEŇ (CZ/EPP), načelnik Općine Dolní Studénky**PREPORUKE O POLITIKAMA**

EUROPSKI ODBOR REGIJA (OR)

Izazovi s kojima se suočavamo

1. ponovno izražava svoju podršku dugoročnoj viziji za ruralna područja EU-a do 2040. ⁽¹⁾, kojom će se poduprijeti teritorijalna kohezija i stvoriti nove mogućnosti za privlačenje inovativnih poduzeća, osigurati pristup kvalitetnim radnim mjestima, promicati nove i bolje vještine, osigurati bolja infrastruktura i usluge te ojačati uloga održive poljoprivrede i diversificiranih gospodarskih aktivnosti;
2. smatra da je postizanje ugljične neutralnosti do 2050. putem europskog zelenog plana bitno za veći prosperitet europskog društva i održavanje dobrih životnih uvjeta u EU-u te za potporu inovacijama koje će dovesti do postizanja tog cilja i osigurati konkurentnost EU-a na globalnoj razini;
3. uviđa da su pandemija bolesti COVID-19 i ruska agresija na Ukrajinu ukazale na veliku potrebu za otpornošću na svim razinama u EU-u – u općinama, gradovima, regijama i državama članicama;
4. smatra da je za ostvarivanje najvažnijih europskih ciljeva od ključne važnosti provedba niza sektorskih i međusektorskih strategija i politika ⁽²⁾ kojima se u novom geopolitičkom kontekstu ⁽³⁾ povezuju zelena i digitalna tranzicija;
5. u duhu Deklaracije iz Lednice ⁽⁴⁾ uvjeren je da svi ti planovi, aktivnosti i potpora mogu dovesti do zajedničkog cilja samo ako im se pristupa cjelovito i ako se provode u interesu cjelokupnog stanovništva Europske unije i cijelog njezinog teritorija i uz korištenje svih dostupnih sredstava, politika i alata EU-a;
6. uvjeren je da ruralna područja treba cijeniti kao prostor bez kojeg je nemoguće u duhu navedenih ciljeva ostvariti dugoročni održivi razvoj EU-a;
7. naglašava da je koncept pametnih sela inovativna politika EU-a i alat za ruralni razvoj koji može doprinijeti revitalizaciji ruralnih područja, što je osnovni cilj dugoročne vizije za ruralna područja;

Trenutno stanje ukazuje na našu ranjivost

8. prepoznaje ranjivost EU-a u sva tri stupa održivog razvoja, a to su društvo, okoliš i gospodarstvo;
9. ističe da ruralna područja obuhvaćaju 80 % teritorija EU-a i da u njima živi 30 % njegovog stanovništva;
10. napominje da postoje razlike u životnim uvjetima između ruralnih i urbanih područja;

⁽¹⁾ COM(2021) 345 final.⁽²⁾ Na primjer, Osmi akcijski plan za okoliš, Akcijski plan za postizanje nulte stope onečišćenja, Strategija za bioraznolikost do 2030., plan REPowerEU, Digitalni kompas 2030., program politike za 2030. „Put u digitalno desetljeće”.⁽³⁾ COM(2022) 289.⁽⁴⁾ <https://memportal.cor.europa.eu/Handlers/ViewDoc.ashx?doc=COR-2022-05357-00-00-DECL-TRA-EN.docx>

11. uočava postojanje rizika koji proizlaze iz mogućeg nedostatka energije iz neeuropskih izvora, kao i iz velike erozije tla u nizu zemalja EU-a i mogućeg nedostatka vode;
12. ističe potrebu da se područja EU-a prilagode klimatskim promjenama, da se osigura biološka raznolikost i da se više koriste obnovljivi izvori energije;
13. skreće pozornost na to da se mnogi od tih temeljnih izazova s kojima se EU suočava mogu svladati samo uz pomoć odgovarajuće potpore ruralnim područjima, koja je još uvijek nedovoljna;
14. zabrinut je zbog nedovoljnog pristupa digitalizaciji i nedostataka u infrastrukturi i uslugama, što ograničava gospodarski razvoj ruralnih područja. Da bi se očuvala vitalnost ruralnih područja potrebno je osigurati uvjete za rad na daljinu i poduzećima omogućiti da uspostave poslovni nastan i posluju pod istim uvjetima kao i ona u gradu. Stabilna i kvalitetna povezivost omogućila bi kako visokotehnološkim poduzećima koja u poslovanju koriste velike količine podataka tako i proizvodnoj industriji da posluju u rijetko naseljenim područjima. Danas postoje velike razlike u pristupu povezivosti, pri čemu ruralna i rijetko naseljena područja uvelike zaostaju za urbanim područjima i gradovima. Za općine i regije izuzetno je važno da mogu pružati socijalne usluge putem širokopojasnih ili mobilnih mreža, a to iziskuje bolju pokrivenost i veću brzinu prijenosa podataka. Osobe koje žive u zajednicama sa slabom poveziivošću izložene su riziku od digitalne isključenosti;
15. ponovno naglašava da zbog digitalizacije dolazi do velikih promjena na tržištu rada i da će 2040. godine 40 % radno sposobnog stanovništva EU-a imati visoko obrazovanje ⁽⁵⁾ i da će na tržištu rada tada dominirati „digitalna” generacija Y i Z;
16. uvjeren je da primjeri provedbe koncepta pametnih sela pokazuju važnost tog novog instrumenta promjene za holistički pristup ljudima i teritoriju ⁽⁶⁾, kojim se pametne općine, pametni gradovi i pametne regije povezuju u pametnom EU-u;

Poziv na djelovanje

17. uvjeren je da prosperitet Europske unije ovisi o kvaliteti cijelog njezinog teritorija i stvaranju sličnih uvjeta za život građana i građanki svih dobnih skupina, svih stupnjeva obrazovanja i svih društvenih statusa u svakom dijelu EU-a;
18. stoga poziva Europsku komisiju i suzakonodavce da razvoj EU-a sagledaju u cjelini, čime bi se uvažila činjenica da je razvoj ruralnih područja od presudne važnosti za sve građane i građanke EU-a;
19. poziva institucije EU-a, države članice i regije da iskoriste puni potencijal koncepta pametnih sela kao novog, inovativnog alata za europsku politiku i razvoj ruralnih područja; digitalna i tehnološka transformacija donosi nove izazove i prilike za postizanje bolje kvalitete života i usluga i u ruralnim područjima, kao i nove prilike za diversificirano ruralno gospodarstvo i pristup tržištu rada. Kao rezultat toga, može doprinijeti svladavanju postojećih demografskih izazova, zadržavanju mladih u ruralnim područjima i preokretanju trenda depopulacije i odljeva mozgova;
20. poziva na veću potporu ruralnim područjima na europskoj i nacionalnoj razini kako bi se omogućio razvoj pametnih sela i funkcionalnih urbano-ruralnih veza, pri čemu posebnu pažnju treba posvetiti planinskim, pograničnim, najudaljenijim i ekonomski, socijalno i demografski ugroženim ruralnim područjima i otocima, koje treba smatrati posebno osjetljivima. Pritom životni uvjeti u ruralnim područjima trebaju biti što sličniji uvjetima u gradskim područjima, a ruralna područja se smatraju kulturnim prostorom kojim se upravlja iz pametnih sela s raznolikim gospodarstvom, čiji je sastavni i znatan dio poljoprivreda;

⁽⁵⁾ Lutz, W., Goujon, A., Kc, S., Stonawski, M. i Stilianakis, N., *Demographic and Human Capital Scenarios for the 21st Century: 2018 assessment for 201 countries* (Scenariji za demografski i ljudski kapital za 21. stoljeće: ocjena iz 2018. za 201 zemlju), EUR 29113 EN, Ured za publikacije Europske unije, Luksemburg, 2018., ISBN 978-92-79-78024-0 (na internetu), JRC111148.

⁽⁶⁾ Vidjeti primjere dobre prakse predstavljene na konferenciji *Innovative Region – Opportunities and Challenges* (Inovativna regija: prilike i izazovi), održanoj u Jeseniku 2022. godine u okviru češkog predsjedanja Europskim vijećem, <https://mmr.cz/en/microsites/pres/akce/cz-pres-konference-inovativni-region-prilezitosti>.

21. insistira na tome da bi svim politikama EU-a trebalo promicati privlačnost tih područja i štititi njihovu kvalitetu života i ruralno stanovništvo osiguravanjem jednakog pristupa osnovnim uslugama i mogućnostima. To se ne odnosi samo na kohezijsku politiku nego i na politike EU-a u području poljoprivrede, jedinstvenog tržišta, tržišnog natjecanja, zaštite okoliša i energetike, a mora se voditi računa i o tehnološkim mogućnostima koje se mijenjaju, kao i promjenama u društvu do kojih dolazi zbog nastojanja da se postignu paneuropski ciljevi;

22. predlaže da se pri stvaranju pametnih sela primjenjuje sedam načela:

- načelo promjene smjera, pri čemu tehnološki alati koji se mijenjaju ljudima omogućuju da rade na daljinu od kuće ili iz svoje zajednice i da usluge primaju kod kuće;
- načelo kratkih udaljenosti, koje dovodi do lokalne proizvodnje i potrošnje, primjenom načelâ 3E⁽⁷⁾;
- načelo otpornosti ljudi i zajednica, lokalnog gospodarstva i okoliša;
- načelo jednog rješenja koje ima nekoliko ekvivalentnih učinaka, tj. holistički pristup;
- načelo suradnje u svrhu pronalaženja djelotvornih rješenja, uz povezivanje općina radi rješavanja pitanja od zajedničkog interesa, što nije uvjetovano administrativnim granicama regija;
- načelo kohezije i komplementarnosti, što podrazumijeva da se pametna sela i pametni gradovi u pametnim regijama razvijaju kroz horizontalnu i vertikalnu suradnju teritorija, da se prilike ujednačavaju, a napetosti smanjuju;
- načelo donošenja odluka „na temelju informacija” koje se zasniva na otvorenim podacima i transparentnosti postupaka, pri čemu su podaci dobiveni uz potporu iz javnih izvora dostupni javnim upravama, građanima i poduzetnicima u interesu pronalaženja novih rješenja za razvoj dobrih uvjeta za život ljudi, kao i za zajednice i poduzeća;

23. smatra da će za taj pristup biti potreban niz novih rješenja prilagođenih raznim regijama i konkretnim ruralnim područjima, što podrazumijeva i znatnu potporu inovacijama, istraživanju i razvoju i na europskoj i na nacionalnoj razini;

24. ističe važnost pružanja usluga svim građanima na svim lokacijama u EU-u u roku koji treba odrediti na temelju karakteristika pojedinačnih ruralnih područja. Bit će potrebna potpora istraživanju i razvoju u svim područjima života u pametnom ruralnom okruženju koje se mijenja;

25. traži da se u skladu s tim kriterijem izgradi infrastruktura, uzimajući u obzir činjenicu da je razvoj infrastrukture cestovnog i željezničkog prometa jednako važan kao i razvoj mreža 5G i povezane digitalne infrastrukture;

26. traži intenzivnu potporu ruralnim područjima kako bi se ostvario program politike do 2030.⁽⁸⁾, prije svega jačanje digitalnih vještina i obrazovanja, sigurna i održiva digitalna infrastruktura, digitalna transformacija poduzeća i digitalizacija javnih usluga; pozdravlja uključivanje ruralnih područja u Europsku deklaraciju o digitalnim pravima i načelima za digitalno desetljeće⁽⁹⁾;

27. naglašava da je potrebno spriječiti nastanak digitalno isključenih zajednica i krajeva kako se ne bi produbljivale razlike u društvu;

28. traži da se koriste svi realno dostupni obnovljivi izvori energije koji bi mogli postojati na određenom području te da se u velikoj mjeri podupire proizvodnja i potrošnja energije na lokalnoj razini (razvoj prozumenata);

29. traži da se podrži energetska učinkovita izgradnja i obnova stambenih prostora u ruralnim područjima kako bi se stvorili dobri uvjeti za postojeće stanovništvo i za dolazak novih ljudi;

⁽⁷⁾ Skraćenica izvedena iz engleskih riječi *economy*, *efficiency*, *effectiveness* (gospodarstvo, učinkovitost, djelotvornost).

⁽⁸⁾ COM(2021) 574 final.

⁽⁹⁾ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>.

30. poziva na stvaranje boljih uvjeta za razvoj diversificiranih malih i srednjih poduzeća te na to da *start-up* poduzeća postanu uobičajeni dio razvoja pametnih općina u ruralnim područjima;
31. smatra da je inicijativa *start-up* sela važan element razvoja gospodarskog stupa pametnih sela;
32. naglašava da je provedba strategija pametne specijalizacije jednako važna za inovacije posvuda u EU-u, uključujući i ruralna područja;
33. poziva na razvoj „dobrog upravljanja”, uključujući digitalnu javnu upravu, što će ljudima u ruralnim područjima omogućiti daljinski pristup komunalnim, regionalnim i državnim uslugama. To mora biti popraćeno administrativnim pojednostavljenjem;
34. poziva na to da obrazovanje bude dostupno svim dobnim skupinama, kako fizički na licu mjesta tako i na daljinu, kao i na razvoj društvenih centara koji bi nudili niz usluga, od knjižnica do socijalnog rada;
35. poziva na to da kvalitetna zdravstvena i socijalna skrb budu decentralizirane, međusobno povezane i organizirane na način koji ljudima omogućuje da tijekom cijelog života žive u svom domu;
36. napominje da je vrlo korisno razviti mogućnosti telemedicine, i e-zdravstva općenito, ali i novih polja (npr. virtualna stvarnost), koja mogu pomoći u brojnim područjima, od stručnog obrazovanja do socijalne skrbi;
37. poziva na to da integrirani sustav spašavanja funkcionira ne samo unutar pojedinačnih država članica nego i putem uzajamne prekogranične suradnje, prije svega u pograničnim područjima, čime bi se omogućio brz odgovor na krizne situacije;
38. traži potporu za razvoj moderne poljoprivrede i biogospodarstva (u obalnim područjima plavog gospodarstva) i za odgovorno upravljanje sirovinama i materijalima u smislu kružnog gospodarstva; uvjeren je da će se zahvaljujući agrošumarstvu, pametnoj poljoprivredi, akvaponici i drugim područjima i praksama olakšati rad ljudi u poljoprivredi, a ujedno povećati prehrambena samodostatnost Europe i smanjiti erozija;
39. traži da se uzme u obzir očekivano povećanje broja kvalificiranih osoba koje rade na poslovima za koje lokacija nije važna (npr. osobe u kreativnim industrijama) i koje su odlučile živjeti u ruralnom području;
40. zahtijeva da se u tom području podrže nova rješenja jer se novi europski Bauhaus ne odnosi samo na gradove već i na stvaranje krajolika čija se raznolikost uzima u obzir, imajući na umu potrebu za očuvanjem i razvojem biološke raznolikosti;
41. zahtijeva da se činjenica da sposobnost prilagodbe klimatskim promjenama i održavanje biološke raznolikosti i kvalitete šuma prvenstveno ovise o pametnom razvoju ruralnih područja sagleda iz financijske perspektive; skreće pozornost na potencijal koji decentralizirano pročišćavanje vode u malim općinama ima za poboljšanje zadržavanja vode u prirodnom okolišu;
42. poziva na stvaranje uvjeta za aktivnu mobilnost (infrastruktura za nemotorizirani promet) kako bi se omogućilo jačanje zdravog načina života lokalnog stanovništva i daljnji razvoj održivog turizma;
43. ističe bitan doprinos autonomne čiste mobilnosti razvoju pametnih sela;
44. traži da se osigura da se potpora radu u zajednici provodi tako da se zaštite ranjive skupine stanovništva, prije svega žene. Socijalni rad vodi k poboljšanju životnih uvjeta marginaliziranih skupina stanovništva u ruralnim područjima, kao i poboljšanju životnih izgleda djece iz isključenih zajednica;
45. ističe da koncept pametnih sela treba postati sastavni dio politike regionalnog razvoja i stvarati sinergije s postojećim alatima, npr. inicijativom LEADER/CLLD. U sklopu tog rada vlade i institucije na svim razinama u svoje bi programiranje trebale na cjelovitiji način uključivati lokalne akcijske grupe (LAG-ove). Pametna sela, kojima bi mogle upravljati lokalne akcijske grupe, imaju potencijal za povećanje ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije;

46. uvjeren je da će se zahvaljujući podupiranju razvoja ruralnih područja s pomoću navedenih mjera znatno ojačati otpornost Europe, osigurati veća kvaliteta života ne samo u tim područjima nego, kao rezultat promjena u ruralnim područjima, i u gradovima, povećati konkurentnost EU-a, poboljšati kvaliteta okoliša i ojačati socijalna kohezija;

47. ističe da je zbog razmjera tih izazova potrebna velika koncentracija financijskih sredstava i svih aktivnosti u ruralnim područjima, uključujući i one za razvoj urbano-ruralnih veza; smatra da je nužno povezati razvojne alate, smanjiti njihovu fragmentiranost i povećati sinergije između inicijative LEADER/CLLD, inicijative pametna sela i lokalnih akcijskih grupa, koje se financiraju iz svih europskih fondova, uključujući Europski fond za regionalni razvoj, Europski socijalni fond, planove ZPP-a i sredstva instrumenta *Next Generation EU*. Svi su ti instrumenti ključni za promicanje kohezivnog razvoja ruralnih područja;

48. poziva na postupnu promjenu kriterija za raspodjelu potpore iz izvora EU-a u okviru koje bi se uzео u obzir teritorijalni udio ruralnih područja u EU-u i broj općina u njima;

49. poziva na to da se nakon 2027. u kohezijsku politiku na razini EU-a uvede regionalna usmjerenost i izdvajanje za ruralna područja, pri čemu u sporazumima o partnerstvu treba odrediti minimalni prag za potporu. Iz aspekta procjene učinka na ruralna područja i u skladu s načelom „nenanošenja štete koheziji”, to bi se trebalo primjenjivati i na druge politike u proračunu EU-a koje imaju teritorijalnu dimenziju, uključujući sve sljednike instrumenta *Next Generation EU*;

Sustav praćenja

50. pozdravlja osnivanje Opservatorija za ruralna područja u svrhu izrade pokazatelja za praćenje razvoja ruralnih područja s obzirom na to da je dostupnost podataka barem na razini NUTS 3 u svim zemljama EU-a izuzetno važna; ističe da je važno da države članice svake godine dostavljaju te podatke u otvorenom formatu koji je dostupan javnosti, uključujući i znanstvenu zajednicu;

51. skreće pozornost na to da je hitno potrebno izaći iz okvira novog Teritorijalnog programa 2030. i dugoročne vizije za ruralna područja kako bi se pripremila europska ruralna agenda kojom bi se mogli mobilizirati posebni pokazatelji za provjeru korištenja strukturnih fondova u regijama iz članka 174. Pokazatelje bi trebalo osmisliti i kao osnovne pokazatelje za sva ruralna područja (npr. u području digitalne infrastrukture) i kao specifične pokazatelje, uzimajući u obzir specifičnu situaciju na pojedinačnim područjima, uz posebne podatke o planinskim regijama, otocima, ruralnim područjima, područjima koja se suočavaju s demografskim i industrijskim slabljenjem itd. Ti bi se pokazatelji trebali definirati na podregionalnoj razini (primjerice NUTS 3 i LAU), gdje postoje najveće razlike u razvoju, i treba ih koristiti u procjeni učinka svih politika EU-a na ruralna područja;

52. poziva Komisiju da u svoje evaluacijsko izvješće o provedbi dugoročne vizije za ruralna područja uključi prijedloge ciljeva i pokazatelja; poziva Komisiju da predloži kako integrirati te ciljeve u postojeće sustave praćenja EU-a (npr. europski semestar);

53. poziva države članice i regije da surađuju na stvaranju i primjeni tih pokazatelja za mjerenje promjena u ruralnim područjima;

54. prepoznaje mogućnosti koje donosi sustavno kontinuirano prikupljanje podataka, npr. putem satelita, i poziva da se ti podaci na primjeren način koriste;

55. svjestan je da se kvaliteta života ne može mjeriti samo kvantitativno; stoga traži potporu EU-a za istraživačke projekte koji će dovesti do stvaranja drugih, prije svega kvalitativnih pokazatelja i metoda kojima se omogućuje analiza stanja i dinamike razvoja u ruralnim područjima, što će omogućiti cjelovit pristup tom razvoju i potporu najdjelotvornijim mjerama u daljnjem razvoju teritorija i društva EU-a.

Bruxelles, 15. ožujka 2023.

Predsjednik
Europskog odbora regija
Vasco ALVES CORDEIRO